

בס"ד

מדוע יש צורך ב'בית' בחנוכה?

לימוד ועיון במהותה של מצוות נר חנוכה

חיילים במלחמת יום הכיפורים

בחנוכה תשל"ד, בשלהי מלחמת יום הכיפורים, נשאלו רבנים האם חיילים יכולים להדליק נרות חנוכה בשטח [מקור א'].

נכדו של הרב פרנק התיר לחיילים הנמצאים באוהלים להדליק נרות חנוכה, אך אסר על החיילים הנמצאים בשטח ללא אוהל להדליק נרות (ולמעשה פסק שידליקו בלא ברכה). מדוע? אמנם לפעמים ישנה בעיה טכנית להדליק נרות במקומות כאלו, אך לעתים קרובות ניתן לפתור את הבעיה ולהדליק בתוך קופסאות שימורים וכדומה. אם כן, מדוע אין להדליק נרות?

עיקרון זה עולה מדבריהם של בעלי התוספות [מקור ב']. בנר חנוכה ישנו דין מיוחד של רואה נרות חנוכה. אדם הרואה נרות חנוכה (ואיננו מדליק בעצמו) מברך "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה" (שבת כג.). מדוע דווקא במצווה זו נתקנה ברכת הרואה? מדוע מי שרואה אדם הנוטל לולב איננו מברך ברכת הרואה? מדוע מי שרואה אדם המקיים מצוות אחרות איננו מברך ברכת הרואה?

התוספות נותנים שני הסברים לתקנת ברכת הרואה: א. ישנה חביבות מיוחדת בנס חנוכה, ולכן תיקנו דווקא כאן את ברכת הרואה. ב. ישנם אנשים שאין להם בתים, ולכן אינם יכולים לקיים את מצוות הדלקת נר חנוכה.

היסוד לדברי הרב פרנק נמצא בדברי התוספות הללו: בלא בית אי אפשר לקיים מצוות נר חנוכה. ברכת הרואה נתקנה לאנשים שאין להם בית כדי שגם להם תהיה השתתפות מסוימת בנר חנוכה, כשרואים אותו דולק בבית של מישהו אחר.

מדוע לא התיר הרב פרנק לחיילים במלחמת יום הכיפורים לברך על הדלקת נרות חנוכה? מדוע רק בחנוכה תיקנו ברכה לרואה נרות חנוכה?

מדוע קיום המצווה בחנוכה שונה מאשר בפורים?

אנו מקיימים את מצוות חנוכה ופורים בצורות שונות. בפורים כולם מתכנסים בבית הכנסת וקוראים את המגילה ברוב עם. לעומת זאת, בחנוכה כל אחד מדליק את החנוכייה בביתו (ונוהגים להדליק נרות גם בבית הכנסת, אך אין זה עיקר החיוב אלא רק מנהג). מדוע כל אחד מדליק בביתו? מה מיוחד ב'בית' לעניין נרות חנוכה?

מדוע בחנוכה כל אחד מדליק בביתו ואילו בפורים קוראים מגילה ברוב עם בבית הכנסת? האם יש קשר בין החנוכייה למנורה במקדש?

החנוכייה ובית המקדש

הרב חרל"פ, תלמידו של הרב קוק, ביאר מדוע יש צורך בבית [מקור ג]. לדעתו, הדלקת נרות חנוכה דומה להדלקת הנרות במקדש. אולם, בניגוד למקדש שבו הכהנים דואגים להדלקה, הרי שבחנוכה כולנו כהנים! בחנוכה לכולנו ישנה זכות מיוחדת להאיר את האור המיוחד, להאיר את אור ה'. ההדלקה נעשית בתוך הבית, בדומה להדלקת המנורה בבית המקדש, אלא שהיא נעשית בכל בית ובית בפני עצמו, ומאפשרת לכולנו להיות שותפים בה (על הקשר בין ההדלקה במקדש ובין נרות חנוכה - עיין רמב"ן, במדבר ח', ב).

בשעת הסכנה

בדרך כלל יש להדליק נרות בפתח הבית. כך קובעת הגמרא במסכת שבת כא: [מקור ד]. אולם, הגמרא מוסיפה שבשעת הסכנה מדליקים את הנר על השולחן בבית [מקור ה]. מדוע בשעת הסכנה מדליקים נרות חנוכה בתוך הבית ולא כלפי חוץ? ההסבר פשוט: פיקוח נפש דוחה את כל המצוות שבתורה, ולכן במצב זה אי אפשר לקיים את מצוות נר חנוכה כהידורה. כך עולה מדברי רש"י (שם) והטור (תרע"א). והריטב"א (שם) כתב שאפילו אם אין סכנת נפשות, אך יש סכנת צער או איבה - ניתן להדליק בתוך הבית.

משמעות ההדלקה בבית לפי הרב קוק ולפי השפת אמת

מין הרב קוק זצ"ל [מקור ו] נתן גם הסבר פנימי ומחשבתי לדבר זה. הרב מסביר שהנחת הנר מבחוץ אמורה להפיץ לכל באי העולם את האור המיוחד שבו אנו מאירים, את אור התורה והמצוות, את אור הקדושה המיוחדת ואת המסרים המיוחדים שאותם אנחנו מנסים להפיץ בעולם. אולם, לעתים העולם איננו מוכן לקלוט את האור שאנחנו מנסים לשדר. במקרה זה, בשעת סכנה שבה נושבות רוחות רעות בעולם, אנחנו מחזקים את האור הפנימי שלנו ומנסים להאיר את האור בתוך הבית שלנו, בתוך אורח החיים שלנו.

השפת אמת [מקור ז] מוסיף נקודה אחת. אנחנו רוצים להפיץ אור גדול, ולהעביר את המסרים שלנו לכולם. אולם, לפני שמשפיעים בחוץ יש לבנות את הבית מבפנים! יש לאסוף את כל הכוחות הפנימיים שלנו, לבררם ולחזקם, ורק מתוך כך ניתן לצאת החוצה בצורה רצינית ומקיפה.

ננסה להמשיך בבירור העולם הפנימי והרוחני שלנו, להתחזק בתוכנו בשמירה מתמדת על אור התורה, בשמירת תורה ומצוות לפרטיהם, ובהקפדה על ערכי מוסר ויושר. ננסה כולנו בחנוכה להידמות לכהנים - להדליק את אור החנוכייה ולהיזכר באור המנורה במקדש. מתוך כך ננסה להתרומם, לעזור ולסייע כלפי חוץ, להיות אור רציני ומשמעותי ההולך למרחקים, מסייע לכלל, מבחין בקשייו של כל פרט, ומנסה להאיר בעזרה גשמית ורוחנית את סביבתו.

נקודות סיכום בדיון:

- נרות חנוכה מדליקים דווקא בבית, ולכן חיילים שאין להם בית או אוהל אינם יכולים לברך על הדלקת הנרות.
- מי שאין לו בית (מבנה) אינו יכול להדליק נרות, ולכן תיקנו דווקא בחנוכה את ברכת הרואה.
- בפורים המגילה נקראת ביחד בבית הכנסת, ברוב עם, ובחנוכה כל אחד מדליק את נרותיו בביתו. מדוע?
- לדעת הרב חרל"פ הבית מסמל את בית המקדש, וההדלקה בו מבטאת שכולנו דומים לכהנים - אנו מדליקים את החנוכייה כסמל למנורה.
- בשעת סכנה יש להדליק בתוך הבית. הרב קוק מבאר שאנו מנסים להפיץ את האור המיוחד החוצה, אך בשעת סכנה, כשיש רוחות רעות בעולם, איננו יכולים להפיץ אור החוצה, ואנו מנסים לחזק את האור הפנימי בתוכנו.
- בדברי השפת אמת ראינו שיש לחזק קודם את הבית הפנימי, את העומק הרוחני שלנו, ורק לאחר מכן ניתן להפיץ את הדברים החוצה.
- נמצאנו למדים שכדי להפיץ אור גדול החוצה, תחילה יש לחזק, לבנות ולברר את עולמנו הפנימי, לחזק את ה'בית'. רק מתוך בניין פנימי ובירור היסודות האמוניים והמוסריים שלנו, נוכל לצאת החוצה. למעשה, אנו צריכים לשלב את שני הדברים כל העת: בניין פנימי עם עשייה חיצונית; חיזוק אור פנימי המנסה להוסיף נקודות אור בעם ישראל כולו.

מדוע יש צורך ב'בית' בחנוכה?

א

שאלה על החיילים הנמצאים בחזית לעניין נרות חנוכה... ואמרת, שאלו הנמצאים באוהל מקורה... יכולים להדליק, אבל אלו הנמצאים בשוחות בלא קרוי... אינם בגדר בית כלל ואין להדליק שם.

הרב פונק, מקראי קודש, חנוכה, י"ח, הערה 3

ג

נרות חנוכה הם זכר למנורת בית המקדש, ופעלו אז הכהנים הקדושים להעלות את כל ישראל למדרגת כהנים, שתהיה גם המנורה שבפתח כל בית בישראל בכל מקום שהוא כמנורת בית המקדש, **וכל אחד מישראל העומד ומדליק את הנרות, הרי הוא ככהן המדליק את נרות הקודש בבית המקדש.**

הרב חרל"פ (מועדי הראי"ה, עמ' קסו)

ד

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

שבת כא:

ה

ובשעת הסכנה - מניחו על שולחנו ודין.

גמרא שם

ו

בעתים נורמליות, הנונו מרגישים בקרבנו אומץ של הכרזה פומבית: יידעו כל באי עולם, המתהלכים בארצות החיים, כי אור עולם לנו, ומאתנו קרניים להנהיר בהם... ומצוות נר חנוכה, הסמל הקדוש הזה, היא להניחה על פתח ביתו מבחוץ...

אמנם, בשעת הסכנה, בזמן שרוחות רעות מנשבות בעולם, שנראה פראית על ישראל ועל גזעו המקודש... אז יפנה ישראל אל ביתו ואל שולחנו, אל קנייני תרבותו הפנימיים... והנר הזה, סמל נצחוננו מניחו על שולחנו, להאיר על ידו את אורח חייו והארת נשמתו...

הרב קוק, מאמרי הראי"ה, א' 150

ז

מצוות חנוכה נר איש וביתו: וקשה, מה נשתנה מכל המצוות, ומה ענין המצוות להבית?... ויש לומר, כי בהתאסף כל כוחות האדם ובני ביתו השייכים אליו, יוכל לקיים המצוות בשלימות יותר...

שפת אמת, חנוכה, תרל"ד